

УДК 591.55+574.2

Основні можливості науковців у практичній природоохороні

Іван Парнікоза

Основні можливості науковців в практичній природоохороні. — Парнікоза І. — В умовах ринкових відносин та існування рудиментарних державних природоохоронних органів, що дісталися нам у спадок від радянської системи, сподіватися на ефективний екологічний контроль та збереження природного середовища з боку держави не доводиться. Змінити ситуацію може лише громадський рух, який спирається на постульовані вченими цілі. Сучасність ставить перед вченими України необхідність активно відстоювати інтереси об'єктів власних досліджень та екосистем загалом, займати активну позицію та виховувати нове наукове покоління в рамках природоохоронної моралі.

Ключові слова: природоохорона, вчені, громадськість.

Адреса: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Дружина охорони природи “Зелене Майбутнє”, вул. Володимирська, 64, м. Київ, 01033, Україна; E-mail: parnicoza@hotmail.com.

Main potentials of scientists in practical nature protection. — Parnikoza I. — There is a high necessity of effective ecological control in conditions of market economics and existence of rudimental state bodies for nature protection. The important role of scientists in the work of nature conservation is shown. Real possibilities for scientists' active work in this field in modern Ukraine are analysed.

Key words: nature protection, scientists, society.

Address: Kiev Taras Shevchenko National University, Nature protection guard “Green future”, str. Volodimirs'ka, 64, Kyiv, 01033, Ukraine; E-mail: parnicoza@hotmail.com.

Останнім часом для науковців є очевидним стрімке скорочення біорізноманіття в Україні на тлі ледь-жовріючої заповідної справи та екологічного законодавства, що не має конкретних правових прецедентів. В той же час прогресуючий розвиток капіталістичних відносин робить можливим те, що ще вчора здавалося неможливим. Навіть затоплення порогів на Південному Бузі та будівництво каналу в Дунайському заповіднику виглядають забавками у порівнянні з такими катастрофічними проектами, як лобійоване Мінтрансом у 2003 році будівництво судноплавного каналу Даугава-Дніпро. Проекти такого масштабу здатні назавжди спотворити природні ландшафти України, що ще збереглися. Втім, подібні проблеми існували завжди (Борейко, 2001а) і, на щастя, завжди знаходилися небайдужі люди, що не мирилися з цим. Серед них лєвова частка — вчені (Борейко, 2001б).

Наразі у випадку цих та дрібніших проблем громадськості вдається сказати своє слово та, часом, суттєво ускладнювати прощтовхування подібних ініціатив. Підтримка, яку при цьому надають вчені їх висновками та вчасно поданим голосом на захист, є важливим, але не єдино-можливим способом природоохоронної діяльності останніх. Добре зрозуміло, що вузький спеціаліст по певній групі тварин чи рослин, особливо у випадку її загрозливого стану, є одночасно єдиним представником її інтересів перед державою. Розраховувати на розуміння представників державних установ не доводиться, натомість необхідно проводити кампанію з інформування та правової аргументації. Наведення законів, на підставі яких має охоронятися той чи інший вид, робить його вагомим в очах контролюючих органів. Зрозуміло, що науковець, перш за все, відстоює свій науковий напрямок, але при вмілій організації власного часу він має широкі можливості і для природоохоронної діяльності. Важливу допомогу може надати йому енергійна студентська молодь, у середовищі якої, навіть в наших умовах ще реально знайти небайдужих людей.

Саме вони є тією силою, що здатна здійснювати широкий спектр природоохоронних заходів на основі персональних схильностей та рекомендацій науковця-керівника. Саме так колись виникли в СРСР Дружини з охорони природи. Можна впевнено сказати, що вони ефективно працюють там, де їх координують досвідчені природоохоронці чи вчені.

Серед головних напрямків, у яких зараз можна досягнути реальних результатів для покращення становища довкілля, необхідно назвати наукові дослідження, спрямовані на детальне вивчення динаміки рідкісних видів, факторів, що сприяють їх поширенню та причин їх зникнення (Парнікоза та ін., 2005). При цьому треба усвідомлювати, що навіть критично-малу кількість інформації для адекватного аналізу можна отримати лише шляхом залучення до цієї справи групи менш кваліфікованих людей. В той же час, для принципових висновків інколи достатньо певних, досить простих, втім регулярних досліджень. Тому, важливим завданням є спрощення методик спеціальних досліджень до рівня некваліфікованого працівника та розробка курсу тренінгу для поширення певних методик у широкі кола громадськості.

Дуже важливою є зараз робота по створенню, моніторингу та захисту існуючих об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Наразі жодна з державних структур в Україні не займається активним створенням та охороною малих об'єктів ПЗФ: заказників, пам'яток природи і заповідних урочищ. Саме тому, місцеві землекористувачі роблять з цими об'єктами все, що вважають за потрібне, не зустрічаючи опору. Відсутності опору сприяє і дефіцит передачі інформації від вчених до місцевих жителів. Натомість вчені, як правило, дотримуються принципу невтручання.

Суттєвою вадою є відсутність широко розповсюдженого в наукових колах досвіду та конкретних практичних знань, про те як можна активно боронити ПЗФ. Зауважимо, що ефективні природоохоронні акції можливі лише за умов постійного надходження інформації з місць. Найкраще організувати і навчити місцевий осередок активістів. До того ж, це значно легше ніж постійно займатися кожним об'єктом самому. Корисно увійти в контакт з найближчою природоохоронною організацією та спробувати використати її можливості для вирішення конкретних завдань.

Ще один аспект — це абсолютно не популяризоване природоохоронне законодавство та охоронні списки на кшталт Червоної книги. Скептичне ставлення до цієї проблеми з боку вчених призводить до малої обізнаності в цих речах як молодих науковців, так і чиновників. Слід розуміти, що усі прийняті закони та ратифіковані міжнародні Конвенції у вмілих руках є потужною зброєю, що може змінювати становище на краще.

Необхідно витратити час на розробку Червоних списків для свого регіону та знайти активних громадських діячів та чиновників, які їх пролобують. Якщо ж вони вже існують то постійно використовувати їх для посилення аргументації та ширшого інформування.

Одночасно необхідно розпочати практичні кроки до боротьби з торгівлею тваринами та рослинами. При цьому головним фактором є небажання дирекції ринків мати загрозливий клопоту через несанкціоновану торгівлю дикими тваринами та рослинами, що в кінцевому рахунку не дає вирішальної долі прибутку в загальному ринковому обігу.

Наразі необхідні також практичні заходи з покращення становища природних та напівприродних біологічних систем, що має включати штучне, втім науково-обґрунтоване покращення умов, реінтродукцію рослин та реакліматизацію тварин. Величезні потенційні можливості людини необхідно використати в процесі протилежному суцільному антропогенному збідненню. Людина має розповсюджувати не бур'яни та адвентивні види, а постійно розселювати аборигенні види, для чого наразі існує достатньо можливостей.

Література

- Борейко В. История охраны природы Украины (X век — 1980), Киев: КЕКЦ, 2001а. — 544 с.
Борейко В. Словарь деятелей охраны природы. — Киев, Москва: КЕКЦ, 2001б. — 524 с.
Парнікоза І. Ю., Василюк О. В., Шевченко М. С. та ін. Раритетна флора (охорона, вивчення, реінтродукція силами студентських екологічних організацій). — Київ: НЕЦУ, 2005. — Том 1. — 67 с.

Надійшло до редакції: 24 грудня 2005 р.